

Авершин С.В., заступник голови правління АТ «ФЕД». Тел. (066)7671716. E-mail: avershyne@fed.com.ua

Мищенко В.А., доктор економічних наук, професор кафедри міжнародного бізнесу та фінансів

Тел. (050) 5 34 68 38; E-mail vladmish30@gmail.com

Фадєєв В.А., доктор технічних наук, професор

Тел. (050) 323 64 18; E-mail: drugova.elena.sergeevna@gmail.com

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПРОМИСЛОВОГО КЛАСТЕРУ

Анотація. Обґрунтована доцільність застосування кластерної стратегії для відродження національного виробництва в цілому й, зокрема, промислового. Розглянуто різні підходи в наукових публікаціях щодо поняття кластеру та представлено авторське актуалізоване визначення інноваційного регіонального промислового кластеру. Визначені особливості інституційного середовища та можливості державного впливу на розвиток міжгалузевої кооперації в умовах застосування кластерної політики. Зазначено, що в умовах кластеризації економіки ці процеси в країні повинні бути частиною стратегії регіонального розвитку. В сучасній світовій економіці кластери стали однією з найбільш ефективних форм інтеграції виробничого, наукового, навчального, фінансового та інтелектуального капіталу, що забезпечує формування та ефективний розвиток конкурентних переваг регіонів. Визначені функції й напрями діяльності інституту регіональної кластерної політики та перспективи розвитку кластеризації на період до 2027 року.

Ключові слова: кластер, стратегія, документ, регіон, функція, підприємство, політика, інновація, держава, механізм, структура, фактор, розвиток, формування, партнерство

Avershyn S. V. Vice-chairman of Joint Stock Company "FED". Tel. (066)7671716; E-mail: avershyne@fed.com.ua

Mishchenko V. A. Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of International Business and Finance. Tel. (050) 5 34 68 38; E-mail vladmish30@gmail.com.

Fadeev V.A. Doctor of technical sciences, professor,

Tel. (050) 323 64 18; E-mail: Elena.Druhova@khpi.edu.ua

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute».

MODERN CONTENT OF STRATEGY OF REGIONAL INNOVATIVE INDUSTRIAL CLUSTER

Abstract. Reasonable expediency of application of cluster strategy for the revival of national production on the whole and, in particular, industrial. Different approaches are considered in scientific publications in relation to a concept to the cluster and authorial актуалізоване determination is presented innovative regional industrial to the cluster. Certain features of institutional environment and possibility of state influence are on development of inter-branch co-operation in the conditions of застосування of cluster politics. It is marked that in the conditions of кластеризації economy these processes in a country must be part of strategy of regional development. In a modern world economy clusters became one of the most effective forms of integration of productive, scientific, educational, financial and intellectual capita, what provides forming and effective development of competitive edges of regions. Certain functions and directions of activity of institute of regional cluster politics and prospect of development clusters of on a period 2027 to.

Keywords: cluster, strategy, document, region, function, enterprise, policy, innovation, state, mechanism, structure, factor, development, formation, partnership

Авершин С. В. Заместитель председателя правления АТ«ФЭД». Тел.0667671716. E-mail: avershyne@fed.com.ua

Мищенко В.А. Доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры международного бизнеса и финансов. Тел. (380) 5 34 68 38; E-mail vladmish30@gmail.com.

Фадеев В.А. Доктор технических наук, профессор.

Тел. (050) 323 64 18; E-mail: Elena.Druhova@khpi.edu.ua.

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»

СОВРЕМЕННЫЙ КОНТЕНТ СТРАТЕГИИ РЕГИОНАЛЬНОГО ИННОВАЦИОННОГО ПРОМЫШЛЕННОГО КЛАСТЕРА

Аннотация. Обоснованна целесообразность применения кластерной стратегии для возрождения национального производства в целом и, в частности, промышленного. Рассмотрены разные подходы в научных публикациях относительно понятия кластера и представлено авторское определение инновационного регионального промышленного кластера. Определенные особенности институциональной

среды и возможности государственного влияния на развитие межотраслевой кооперации в условиях кластерной политики. Отмечено, что в условиях кластеризации экономики эти процессы в стране должны быть частью стратегии регионального развития. В современной мировой экономике кластеры стали одной из наиболее эффективных форм интеграции производственного, научного, учебного, финансового и интеллектуального капитала, что обеспечивает формирование и эффективное развитие конкурентных преимуществ регионов. Определенные функции и направления деятельности института региональной кластерной политики и перспективы развития кластеризации на период до 2027 года.

Ключевые слова: кластер, стратегия, документ, регион, функция, предприятие, политика, инновация, государство, механизм, структура, фактор, развитие, формирование, партнерство.

Постановка проблеми. Застосування інноваційної кластерної стратегії сьогодні в нашій країні є запорукою відродження вітчизняного виробництва, розвитку регіонів на цій базі з подальшою метою підвищення конкурентоспроможності підприємств на регіональному, національному й міжнародному рівнях. В умовах постійно зростаючої глобалізації та конкуренції вирішення питань пришвидшення створення та ефективного розвитку кластерних формувань набувають особливої актуальності і мають впевнену перспективу в умовах змін, ризиків та невизначеності на рівні світової економіки, де першочерговими є володіння якісно новим видом інформації, інноваціями та інтелектом. Для кластерів найважливішим чинником конкурентоспроможності є високий рівень взаємодії з системою різних зв'язаних інститутів і галузей. Формування ж національної інноваційної системи і підготовка кваліфікованих кадрів повинні бути атрибутами державної політики.

Різноманітні аспекти кластерної стратегії розглядаються в наукових працях вітчизняних та закордонних науковців, а саме таких як: В. Базилевич, Л. Богатчик, І. Брикова, М. Бушуєва, М. Войнаренко, В. Гальчинський, В. Геєць, А. Єрмишина, О. Каніщенко, О. Князева, С. Мехович, А. Костусев, Б. Кузнецов, Є. Монастирний, М. Портер, В. Решетило, В. Рокоча, С. Соколенко, В. Тарасенко, Г. Хасаєва, А. Чухно, Й. Шумпетер та інші. Однак, не дивлячись на досягнення значних наукових напрацювань і одержання вагомих практичних результатів, питання щодо актуалізації термінології, методичних та організаційних аспектів формування й реалізації стратегій інноваційного регіонального розвитку за допомогою кластерних формувань та участі держави в цьому процесі залишають ще багато не вирішених проблем.

Метою статті є проведення концептуального дослідження й актуалізація терміну інноваційного регіонального промислового кластеру з метою можливого удосконалення нормативної бази та методичних і організаційних підходів щодо підвищення ефективності цього процесу.

Виклад основного матеріалу. В останнє десятиліття інноваційні кластери та заснована на них регіональна політика являються самим успішним інструментом економічного розвитку територій у західних країнах. Кластерні ініціативи щодо підтримки різних форм кооперації між підприємствами, державним сектором та інституціями (університетами, дослідницькими центрами), є рушійними силами економічного зростання та підвищення рівня зайнятості в

багатьох регіонах світу. Для України формування й реалізація національної інноваційної стратегії повинна враховувати досвід регіональної кластерної політики розвинених країн у світлі орієнтації на європейську інтеграцію.

В історичному плані основи кластерного підходу були започатковані американською школою нових організаційних форм територіального виробництва, яка представлена в теоретичних та прикладних дослідженнях М. Porter, О. Solvell, G. Lindqvist, С. Ketels, М. Enright. М. Porter є основоположником кластерного підходу. Він створив теорію промислових кластерів на основі виділених конкурентних переваг, зведених до наступного постулату: «...умови для створення конкурентної переваги регіонів краще тоді, коли фірми, що працюють в одній певній галузі, географічно сконцентровані» [1, с. 24]. Заслуговеє на значну увагу розроблена М. Enright теорія

регіональних кластерів, де автор наголошує, що формування конкурентних переваг від діяльності кластерів відбувається не на національному рівні, а на регіональному [2, с. 47]. В літературних джерелах такого ствердження немає, хоча більшість науковців розділяють цю тезу. Піддержуючи думку автора, нам представляється, що процес створення й розвитку кластерних формувань необхідно завжди розпочинати з регіонального рівня.

М. Портер визначає термін «кластер» наступним чином: "Кластери – це зосередження в географічному регіоні взаємозалежних підприємств та установ в межах окремої області" [3].

Потім він уточнює це поняття тим, що кластери включають значну кількість різнонаправлених підприємницьких структур з точки зору їх важливості для конкурентної боротьби. До них відносяться: постачальники нових технологій, послуг, інфраструктури, сировини. Войнаренко М.П. розширює наповнення цього терміну включенням в його склад органів влади й таких установ як університети, центри стандартизації, торговельні асоціації з метою забезпечення спеціальної перепідготовки, одержання інформації, дослідження та технічної підтримки [4]. Визначення включає більше економічних агентів для включення в кластер а також навчальні заклади й необхідність спеціальної перепідготовки кадрів.

Економічний розвиток країни і її конкурентоспроможність нерозривно й постійно пов'язані з розробкою і освоєнням інновацій, тому створення умов і механізму їх одержання й впровадження має бути пріоритетним як на державному, так і на регіональному рівнях. В структурі даного механізму важливе місце відводиться кластерам.

Вітчизняні вчені тлумачать поняття «кластер» по-різному. Так, Варяниченко О.В. розуміє під кластерами: «... географічно близькі групи взаємопов'язаних підприємств, організацій, асоційованих установ, що належать до певної галузі або сфери, поєднані між собою спільними технологіями та навичками, характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють один одного. Зазвичай ці об'єднання існують у такій географічній зоні, де комунікації, логістика та людські ресурси знаходяться у легкому доступі. Кластери переважно розташовуються в регіонах, іноді – в окремому місті. Їм потрібні активні канали для бізнес-транзакцій, діалогу та комунікацій» [5, с.119-120]. В цьому визначенні домінують наявність спільних технологій, людські ресурси, комунікації й логістика.

Косач І.А. визначає кластер як: ... територіальне об'єднання взаємозалежних підприємств та установ у межах відповідного промислового регіону, що спрямовують свою діяльність на виробництво продукції світового рівня» [6, с. 127]. Визначення звужене до промислового регіону й можливого виробництва товарів світового рівня. Немає відповіді на питання, як досягнути цього світового рівня.

Кузьмін О. та Жеруха В. трактують кластер як географічно локалізовану сукупність виробничо-активних суб'єктів економічної діяльності з мотивованими та стійкими коопераційними відносинами [7, с. 16]. Визначення лімітується стійкими коопераційними відносинами.

На думку Глушаниці Р. «...кластер є територіально-галузевим добровільним об'єднанням підприємств, які тісно співпрацюють з науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та економічного зростання регіону [8, с. 39]. В цьому визначенні добавляється уже співпраця з науковими установами, що опосередковано включає в контент кластеру складову інноваційності.

Гоменюк М.О. пропонує визначення поняття «кластер» наступним чином: « кластер – це сконцентровані за географічною та територіальною ознакою групи взаємозалежних підприємств та споріднених галузей, що провадять спільну економічну діяльність, але в той же час конкурують між собою. Метою формування кластерів є розвиток підприємницької діяльності на певній території та упровадження її інноваційних форм задля покращення

економіко-соціальної ситуації територій та подальшого територіального розвитку» [9, с. 77]. Важливими моментами цього визначення є акцентування уваги на спільну економічну діяльність й конкуренцію кластерних підприємств та необхідність урахування інноваційних форм підприємницької діяльності кластерів на території.

Суто інноваційним підходом до аналізу кластерних форм організації промисловості відрізняється дослідження С.А. Меховича. Головними концептуальними положеннями його підходів є поєднання переваги відомих кластерних моделей з метою забезпечення технологічних перетворень і відновлення коопераційних зв'язків. Такий підхід враховує особливості інституційного середовища та можливості державного впливу на розвиток міжгалузевої кооперації. На його думку, кластер слід розглядати як системоутворюючий механізм функціонування інституту регіональної кластерної політики. Ним доведено, що цей інститут слід розглядати як інститут розвитку. Нова модель просторового розвитку української економіки повинна бути спрямована на інтеграцію інноваційно активної промисловості, фундаментальної практико-орієнтованої науки, відповідних інжинірингових компаній на спільних технологічних платформах з метою забезпечення конкурентоспроможності її учасників і регіонів. Ним запропоновано нову модель побудови кластеру–інноваційно-інжиніринговий промисловий кластер. Його особливість у тому, що ядрами кластеру визначено промислові високотехнологічні підприємства оборонно - промислового комплексу (ОПК). Високотехнологічні підприємства ОПК визначено в якості «локомотивів» технологічних перетворень. Участь у процесах реінжинірингу підприємств ОПК додає нового імпульсу у формуванні цілей, змісту і значення міжгалузевих зв'язків. Навколо ядра кластера формуються структурні утворення малого та середнього бізнесу завдяки кооперації, використанню подвійних технологій та створенню підприємств девиробництва. Це для економіки України має велике значення, оскільки головні проблеми її розвитку знаходяться саме у припиненні міжгалузевих зв'язків.

З урахуванням вище описаних визначень кластеру та прийняття до уваги сьогоденних умов функціонування підприємств доцільно цей термін визначати таким чином: «Інноваційний регіональний промисловий кластер – це відкрита динамічна організаційно-економічна форма добровільного об'єднання з метою створення та реалізації інноваційних проектів для забезпечення власного функціонування та кластерного розвитку через взаємодію географічно близько розташованих бізнесових суб'єктів, науки та влади, навчальних закладів на основі поєднання кооперації та конкуренції, горизонтальних та вертикальних економічних зв'язків, взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовищ в цілях підвищення інноваційності, ефективності й конкурентоспроможності підприємств та регіону». Контент цього терміну, на відміну від існуючих, розширює та поглиблює розуміння кластеру, враховуючи такі важливі його аспекти як відкрита динамічна організаційно-економічна форма, реалізація суто інноваційних проектів, забезпечення інноваційності власного функціонування та кластерного розвитку, що надає постійну можливість розширення й налагодження міжкластерних та міжрегіональних зв'язків та оцінки впливу такого формування на ефективність і конкурентоспроможність регіону й країни в цілому.

Світова практика активного кластерного розвитку підтверджує найбільш ефективний напрямок інноваційної підприємницької діяльності. Тому в Угоді про Асоціацію між ЄС та Україною (2014 р.) та в плані дій по її деталізації питання формування нових виробничих систем на основі кластерів проголошено в якості одного з найбільш актуальних напрямків розвитку економіки країни [10]. Висвітлений у працях [11,12] досвід розвинених країн свідчить, що кластерний підхід до організації та управління виробничо-інноваційною діяльністю дозволяє одночасно вирішувати завдання

регіонального й галузевого розвитку, а також сприяє підвищенню ефективності взаємодії держави, бізнесу, науково-дослідних та навчальних установ.

Кластерний підхід активно використовується Західними країнами при розробці територіальних інноваційних програм тому, що: 1) кластери забезпечують умови господарювання мережевого середовища; 2) продуктивність праці усередині кластерів визначає стандарти життя країни; 3) кластерна політика – це багатосторонні зусилля органів влади, спрямовані на розвиток економіки регіону та економічне зростання країни в цілому; 4) кластерна політика створює умови для інноваційної діяльності за допомогою розвитку конкуренції [13]. В нинішніх умовах формування й розвиток кластерів в країні повинні бути частиною стратегії регіонального розвитку. Групування в кластер не повинно включати спонтанну концентрацію різноманітних наукових і технологічних винаходів, а лише певну систему мереж поширення нових знань і відповідних технологій. Ці питання необхідно вирішувати якомога скоріше, оскільки в сучасній світовій економіці кластери, як представляється, уже стали однією з найбільш ефективних форм інтеграції виробничого, наукового, навчального, фінансового та інтелектуального капіталу, що забезпечує формування та ефективний розвиток конкурентних переваг регіонів.

У сучасних наукових джерелах наголошується на особливу перспективність Інституту кластерного виробничо-територіального розвитку з точки зору підвищення ступеня регіональної економічної стійкості [9, с.78]. Ми також розділяємо цю точку зору. Дійсно, Україна має національні особливості формування і реалізації промислової політики, яка повинна враховувати вплив процесів глобалізації та необхідність відтворення промисловості на новій технологічній основі. Дослідження проблем регіональної політики показало, що нові методи управління поєднують галузеві принципи з регіональними задачами і потребами. Для їх забезпечення доцільним є створити Інститут регіональної кластерної політики (ІРКП), надати йому провідну роль у відновленні міжгалузевих зв'язків на основі технологічного реінжинірингу та в структурній перебудові регіональної економіки на інноваційній основі спільно з територіальною владою [14].

ІРКП здійснюватиме комплекс економічних, правових, організаційних, соціальних процесів, явищ і механізмів їх регулювання. Його приводить в дію взаємопов'язана система методів та інструментів, розроблених для досягнення певних цілей в управлінні соціально-економічним розвитком регіонів. Суб'єктами управління є органи державного регулювання, підприємства і організації-учасники кластерних формувань, фінансові та інші посередники, постачальники. Об'єктом управління є процес формування, підтримки і розвитку кластерів.

Цілеспрямованість ІРКП повинна охоплювати: 1) процеси технологічних та логістичних перетворень з використанням нових інститутів розвитку та підприємств ОПК; 2) соціально-політичні інтереси і потреби людей; 3) економічні і політичні інститути, що здійснюють вплив на економічну діяльність; 4) економічні та політичні норми і традиції; 5) власно – управлінська та організаторська діяльність людей; 6) створення та підтримка формальних і неформальних інститутів розвитку; 7) відтворення міжгалузевих та міжрегіональних виробничих зв'язків завдяки кластерній політиці; 8) підтримка інтегруючих процесів влади, бізнесу, науки і громади у створенні стратегії регіонального розвитку та забезпеченні ефективної промислової політики [14].

Важливими напрямками діяльності ІРКП слід визначити підтримку державно-приватного партнерства, технологічних платформ, технологічного реінжинірингу, мережі трансферу технологій, малого та середнього бізнесу, програм з використанням подвійних технологій, розвитку інфраструктури, інноваційної діяльності та НДДКР й формування привабливого інвестиційного клімату.

Приділення уваги до процесу регіональної кластеризації економіки пояснюється тим, що кластер виступає в якості інструментарію підвищення її ефективності й конкурентоспроможності за рахунок наступних переваг:

- 1) значне спрощення доступу кластерних підприємств до різного роду ресурсів й можливість тим самим мінімізувати витрати на дороговартісні новітні технології;
- 2) зниження різних витрат, пов'язаних з організацією підприємницького процесу;
- 3) можливість спільного використання інноваційних продуктів, послуг, методів управлінської діяльності;
- 4) забезпечення формальних і неформальних взаємозв'язків між учасниками кластеру з метою ефективного пристосування до умов зовнішнього середовища;
- 5) сприяння міжрегіональній та міжгалузевій інтеграції;
- 6) підвищення зайнятості населення;
- 7) можливість взаємодії кластера з регіональною інноваційною системою;
- 8) підвищення рівня якості життя населення [9, с.78].

Практика європейських країн (Німеччина, Франція) показує, що основну роль в кластеризації економіки відіграє держава на різних рівнях влади зі сформованою політикою інституційно-правових умов для реалізації кластерних ініціатив. Орієнтована на стратегічний регіональний розвиток держава погоджує цілі розвитку окремих кластерів з цілями їх соціально-економічної території. Досягнення цілей може бути забезпечено з використанням програмного підходу, застосування якого дозволяє реалізувати потребу в здійсненні інтеграційних процесів будь-якого рівня економіки. В програмному підході до реалізації просторової кластеризації обов'язково приймають участь усі рівні влади. При цьому, однією з функцій регіональної влади повинна бути безпосередня участь у формуванні кластерів на території регіону через: 1) визначення потенціалу кластерної організації виробництва; 2) сприяння формуванню стратегії кластера; 3) участь у проектах кластеризації; 4) оцінка ефективності (з точки зору показників прибутку, рентабельності, зростання валового продукту, зростання зайнятості, підвищення інноваційної активності тощо).

Світова практика регіональної кластеризації підтверджує, що створення й розвиток регіональних кластерів на початкових етапах завжди потребують активної підтримки держави на національному й регіональному рівнях. На жаль, широке використання за кордоном такої інноваційної форми ведення регіональної й національної економічної діяльності як державно-приватне партнерство, ще не знайшло такого рівня застосування в нашій країні до 2014 року. Можна сказати, що в той період таке партнерство знаходилося в стадії становлення. Територіальний кластерний підхід робив перші кроки. Регіональна влада лише починала усвідомлювати переваги просторової кластеризації й інноваційної форми партнерства.

В Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [15] передбачалося створення мережі територіально-виробничих і інноваційних високотехнологічних кластерів. Така ж позиція викладена і в Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2020 року [16 с. 95]. Згідно цього документу, у наступні роки інноваційні тенденції у територіальному розвитку країни можуть ґрунтуватися, для прикладу, на основі принципу «розумної спеціалізації». Основними напрямками політики «розумної спеціалізації» є:

- 1) «омолодження» традиційних секторів через більш високу додану вартість і пошук нових ринкових ніш;
- 2) модернізація – шляхом створення та поширення нових технологій;
- 3) диверсифікація виробництва;
- 4) виникнення нових видів економічної діяльності у регіоні через радикальні технологічні зміни;
- 5) використання нових форм інновацій, таких як відкриті інновації, соціальні інновації та інновації у сфері послуг [16, с. 194].

Центральне місце в концепції «розумної спеціалізації» займає питання виявлення сильних сторін регіону, які становитимуть власне його спеціалізацію за такими критеріями: 1)

в центрі уваги не обов'язково повинен перебувати високотехнологічний сектор. Необхідно відбирати такі сектори, які мають можливості для зростання; 2) вибір пріоритетів має відбуватися з урахуванням існуючої виробничої бази. Наявність наукової складової, наприклад, університетів чи наукових установ у якій-небудь сфері не завжди можуть створювати основу для стрімкого розвитку саме цієї сфери в регіоні; 3) регіони повинні прагнути до диверсифікації. При цьому основним є визначення нових ніш на основі сильних сторін регіону, які допоможуть відкрити нові можливості в суміжних галузях [16].

Слід висловити декілька зауважень до цих документів: 1) не відображена конкретна роль влади в регіональній кластеризації; 2) без високо-технологічного сектору кластерні підприємства через певний час збанкрутують із-за загублення ринкових конкурентних переваг; 3) університети й наукові установи завжди мають свої інновації для практичного використання й можуть виступати лідерами в кластерних формуваннях; 4) процес регіональної кластеризації проводиться самостійно на локальному рівні; 5) При формуванні цих документів недостатньо ураховувався досвід кластеризації в зарубіжних країнах.

Світова практика свідчить про те, що найбільш ефективно політика «розумної спеціалізації» реалізується у потужних кластерних системах, з розвинутою інфраструктурою, вагомих науковим та інноваційним потенціалом, високим рівнем самоорганізації всіх зацікавлених акторів; при цьому уряд виконує лише роль посередника [17, с. 195].

У 2020 році була представлена на розсуд Національна програма кластерного розвитку до 2027 року [18]. У Програмі (розділ 7.1) в узагальненому вигляді чітко описані типові проблеми створення, розвитку та ефективності кластерів та кластерних об'єднань. Зокрема, в ній констатується, що «не зважаючи на довгий період існування, кластерний рух в Україні є слабо організованим на національному рівні й зростає радше стихійно. Кластерний розвиток слабо підтримується державою – до 2020 в нас не було відповідальних органів в центральному уряді, відповідних національних політик чи програм розвитку. В країні діють близько 50 кластерних ініціатив та кластерів, 22 з них є на платформі ЕССР у останні роки відбувається значна активізація цього процесу на регіональному рівні» [18]. Слід підтримати авторів Програми у їх ствердженні високої динаміки кластерного руху в країні за останні роки, принаймні зовні. В той же час описано ряд характерних недоліків цього процесу [18], що його стримує:

- не існує ніякого централізованого обліку на національному рівні щодо кількості діючих кластерів, їх відповідності критеріям якості, обліку по окремим секторам, відповідності економічним пріоритетам;

- кластерний рух недостатньо синхронізований й не завжди відповідає пріоритетам економічного розвитку регіонів та економіки країни в цілому. Як уже відзначалося вище в класифікації кластерів, має місце значний дисбаланс між кількістю ІТ та агрокластерів, й такими, що діють в промислових секторах. В країні не більше 10 кластерів функціонують в промисловості, зокрема, в середньо- та високотехнологічних секторах;

- більша частина організацій, які називають себе кластерами, не підпадають під європейські визначення кластеру. Це стосується понад 50% так званих «ІТ-кластерів». Вони краще підходять до регіональних секторальних асоціацій, об'єднуючих вузьке коло 1–2 категорій учасників ринку, і слабо інтегруються в процес створення доданої вартості для регіону;

- діючі активні «не хайтек» кластери не мають інтегрованих політик та програм по розвитку інновацій та діджиталізації. Як правило, такі речі, розділяються та виносяться окремо;

- виникає багато кластерних ініціатив, які в подальшому швидко «заморожуються». Обліку діючих й недіючих кластерів в країні немає;

- в країні не налагоджені й не є регулярними системні процеси обміну кращими досвідом, підвищення кваліфікації організаторів та просування кластерів [18].

На основі викладеного вище, можна запропонувати основні стратегічні напрями розвитку кластерної політики.

1. Подальша інституціоналізація кластерного розвитку на рівні держави на основі уніфікації та підтримки та державної підтримки єдиних підходів та напрямів розвитку кластерів.

2. Застосування централізованої системи моніторингу особистостей розвитку кластерів у різних регіонах.

3. Створення центру координації кластерів у вигляді незалежного формування з головною місією обміну кращими практиками та ініціювання заходів державної підтримки ефективних кластерних формувань.

4. Прискорення інтернаціоналізації та інтеграції кластерних утворень в простір ЄС.

5. Диверсифікація кластерів на пріоритетні галузі економіки разом з прискоренням розвитку нових сегментів хайтек.

Висновки. 1. Запорукою відродження вітчизняного промислового виробництва є застосування інноваційної регіональної кластерної політики на основі цілеспрямованої стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності підприємств на регіональному, національному й міжнародному рівнях. З урахуванням цього актуалізовано поняття кластеру, контент якого враховує такі важливі аспекти як відкрита динамічна організаційно-економічна форма, реалізація інноваційних проєктів, забезпечення учасниками кластеру інноваційності власного профільного функціонування та кластерного розвитку, що надає можливість постійного розширення й налагодження міжкластерних та міжрегіональних зв'язків та оцінки впливу такого формування на ефективність і конкурентоспроможність регіону й країни в цілому.

2. В нинішніх умовах кризових явищ, невизначеності й непередбачених ризиків формування й розвиток регіональних промислових кластерів неможливі без урахування ознаки їх інноваційності. Кластерний підхід, як інструментарій регіонального управління, повинен комплексно вирішувати завдання реалізації територіальної стратегії і переходу на інноваційну модель регіонального розвитку.

3. До основних цілей кластерної політики, як інноваційної форми територіального розвитку, слід віднести підвищення конкурентоспроможності кластерних підприємств і самого кластера за рахунок впровадження інновацій і нових технологій та зниження витрат і підвищення ефективності відповідних наукомістких послуг за рахунок різних синергетичних ефектів в логістиці, інжинірингу, інформаційних технологіях, менеджменті; підвищення рівня регіональної зайнятості через реінжиніринг та аутсорсинг; збільшення надходжень в регіональний бюджет за рахунок збільшення доданої вартості.

Список використаних джерел:

1. Porter, M. Building the microeconomic foundations of prosperity: Findings from the microeconomic competitiveness index. In The World Economic Forum's Global Competitiveness Report 2002-2003. – Oxford: Oxford University Press, 2002. pp. 23-45.

2. Enright, M. J. Why Clusters are the Way to Win the Game? Word Link. 1992. №5, pp. 46-52.

3. Портер, М. Конкуренція. – М.: Видавничий дім "Вільямс", 2005. 608 с.

4. Войнаренко, М.П. Використання кластерного інструментарію при розробці субрегіональних стратегій підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів / М.П. Войнаренко, Л.А. Богатчик // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 8(158). – С. 171–182.

5. Варяниченко, О. В. Формування інноваційних кластерів в Україні як інструмент розвитку та конкурентоздатності // Науковий вісник НГУ. – 2011. – №3. – С. 118-121.

6. Косач, І. А. Функціонування кластерів в умовах сучасних економічних відносин // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №1. – С. 125-128.

7. Кузьмін, О., Жеруха В. Кластери як чинник економічного розвитку підприємств і територіальних утворень // Економіка України. – 2010. – №2. – С. 14-23.

8. Глушаниця, Р. В. Кластерний принцип формування міжнародних стратегічних альянсів // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №3. – С. 38-43.

9. Гоменюк М.О. Кластер як інноваційна форма територіального розвитку // Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія Економіка. Випуск 1(11) - 2019. – С. 76-81.

10. Угода про Асоціацію між ЄС та Україною від 21.03.2014 р.: Короткий посібник з Угоди про Асоціацію: сайт. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/association_agreement/guide.pdf.
11. Fontagne, L., Koenig, P., Mayneris, F., Poncet, S. Cluster policies and firm selection: Evidence from France. HNW. 2012. 415 p.
12. Arnold, E., Deuten, J., van Giessel J-F. An international Review of Competence Centre Programmes. Technopolis. 2004. 257 p.
13. Левковська, Л. В. Формування інноваційних кластерів в Україні: Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України: сайт. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/5902>.
14. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 р. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
15. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Г. О. Андрощук, І. Б. Жиляєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – Київ: Парламентське вид-во. 2009. 632.
16. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. НАН України. Київ. 2015. С. 194-195.
17. Мехович, С.А. Інституційна складова у розвитку системи регіональних міжгалузевих зв'язків // Енергосбереження. Енергетика. Енергоаудит. – 2016. – №10(153). – С.28–36.
18. Міщенко, В.А. Еволюція і тенденції регіональної інноваційної кластерної стратегії / Міщенко В.А., Авершин С.В. // Науково-практичний журнал «Економічні студії». – Львів, 2021. – №2 (32). – С.34-39.

References:

1. Porter M. Building the microeconomic foundations of prosperity. Findings from the microeconomic competitiveness index. In The World Economic Forum's Global Competitiveness Report 2002-2003. Oxford. Oxford University Press. 2002. pp. 23-45.
2. Enright M. J. Why Clusters are the Way to Win the Game? Word Link. 1992. №5, pp. 46-52.
3. Porter M. Competition. M. Williams Publishing House, 2005. 608 p.
4. Voynarenko M.P. The use of cluster tools in the development of subregional strategies to increase the competitiveness of the economy of the regions. M.P. Voynarenko, L.A. Bogatchyk. Actual problems of economy, 2014, № 8 (158), pp. 171–182.
5. Varyanichenko O.V. Formation of innovation clusters in Ukraine as a tool for development and competitiveness. Scientific Bulletin of NMU, 2011, №3, pp. 118-121.
6. Kosach I.A. Functioning of clusters in modern economic relations. Formation of market relations in Ukraine. 2010, №1, pp. 125-128.
7. Kuzmin O., Zherukha V. Clusters as a factor of economic development of enterprises and territorial entities. Ukraine economy, 2010, №2, pp. 14-23.
8. Glushanytsia R.V. Cluster principle of formation of international strategic alliances. Formation of market relations in Ukraine, 2010, №3, pp. 38-43.
9. Gomenyuk M.O. Cluster as an innovative form of territorial development. Scientific Bulletin of Mukachevo State University, Series Economics. Issue 1 (11), 2019, pp. 76-81.
10. EU-Ukraine Association Agreement of 21 March 2014. A short guide to the Association Agreement. website. Available at: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/association_agreement/guide.pdf.
11. Fontagne L., Koenig P., Mayneris F., Poncet S. Cluster policies and firm selection. Evidence from France. HNW, 2012. 415 p.
12. Arnold E., Deuten J., van Giessel J-F. An international Review of Competence Centre Programmes. Technopolis, 2004. 257 p.
13. Levkovska L.V. Formation of innovation clusters in Ukraine. Scientific electronic library of periodicals of NAS of Ukraine. site. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/5902>.
14. Strategy of sustainable development "Ukraine-2020". Decree of the President of Ukraine № 5/2015 of January 12, 2015. Legislation of Ukraine. website. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
15. Androschuk, G. O., Zhilyaev, I. B., Chizhevsky, B. G., Shevchenko, M. M. Strategy of innovative development of Ukraine for 2010-2020 in the conditions of globalization challenges. Kyiv. Parliamentary Publishing House. 2009. 632.
16. Innovative Ukraine 2020. national report / for general. ed. V.M. Heitz and others. NAS of Ukraine. Kiev. 2015. S. 194-195.
17. Mekhovych S.A. Institutional component in the development of the system of regional intersectoral relations. Energy saving. Energy. Energy audit, 2016, №10 (153), pp. 28–36.
18. Mishchenko V.A. Evolution and tendencies of regional innovation cluster strategy. Mishchenko V.A., Avershin S.V. Scientific and practical journal "Economic Studies". Lviv, 2021, №2 (32), pp. 34-39.

Надійшла до редакції 25.12.2020 р.